

ماجرای چیست؟

آیا جایگاه شغلی زنان در ایران ۹۵ ساله را تقا پیدا کرده است؟

زنانِ سقف شیشه‌ای

طرح: فیروز مظفری

به‌ناز مقدسی | زنانه و مردانه‌اش کرده‌ام؛ شغل‌ها و جایگاه‌های اجتماعی را می‌گویم. هر قدر هم که خودمان را مدافع حقوق زنان نشان دهیم، اما هنوز هم برای خیلی از ما باور کارهای مردانه و برابری زن و مرد در اجتماع سخت است؛ چرا؟! چون خیلی از ما منتظر نداریم اگر در اتاق مدیرعامل یک شرکت کار بازا کردیم، پشت میز یک زن نشسته باشد؛ هنوز نگاهمان به زنی که با خودرواش مسافرکشی می‌کند عجیب و غریب است و همین‌چنان زنی که آشپزی و خانه‌داری بلد نباشد از زن زندگی نمی‌دانیم. در ایران کنونی اگر چه جایگاه شغلی زنان به نسبت دهه‌های گذشته تغییر کرده و رئیس‌جمهوری از همان ابتدا نسبت به موانعی که باعث کاهش سهم زنان در مشارکت‌های سیاسی و اقتصادی شده بود، واکنش نشان داد اما این مشارکت‌ها آن قدر به کنده پیش می‌روند که هنوز سهم برابر زن و مرد را در جامعه ایرانی نمی‌توان به وضوح احساس کرد.

خرداد ماه امسال معاونت امور زنان و خانواده ریاست‌جمهوری گروه‌های مختلف زنان شاغل را مورد بررسی قرار داد. در این بررسی‌ها مشخص شد که از حدود ۲۷ میلیون زن در سن کار، تنها ۳ میلیون نفر از آنها شاغل هستند. این در حالی است که براساس اطلاعات مرکز آمار ایران ۱۳۹۵ نرخ بیکاری زنان در جمعیت ۱۰ساله و بیشتر در تابستان سال ۱۳۹۵ به ۲۱٫۸ درصد و نرخ بیکاری مردان ۱۰٫۴ درصد رسیده است. این اختلاف نشان می‌دهد که وضع اشتغال زنان در تمام نقاط کشور همچنان با وضع اشتغال مردان فاصله زیادی دارد. با این حال کارشناسان معتقدند که در دنیای کنونی زنان تنها با هدف مسائل اقتصادی و کسب درآمد وارد بازار کار نمی‌شوند؛ بلکه در شرایط کنونی زنان برای کسب موفقیت و جایگاه اجتماعی به کار کردن همیا و با پیشتر از مردان تمایل نشان می‌دهند. در حالی که مردان به خاطر مسئولیتی که به‌عنوان سرپرست خانواده پیدا می‌کنند، معمولاً مجبور به وارد شدن به

بازار کار هستند.

در کشورهای توسعه‌یافته نقش زنان در پوست‌های مدیریتی جافافته است با این حال پس از انقلاب اسلامی زنان با حفظ هویت‌شان

کم‌کم وارد جامعه شغلی و مشارکت‌های اقتصادی شدند؛ اما این موضوع کافی نبود چرا که نگاه‌های سنتی به جایگاه و نقش زن در اجتماع و خانواده هنوز هم مانع ارتقای شغلی

ریشه‌های ماجرا

امور زنانه در گذر تاریخ ایران و جهان

از همان آغاز تشکیل جوامع بدوی زنان وظایفی مانند نگهداری از آتش، جست‌وجوی ریشه‌های خوردنی نباتات، جمع‌آوری میوه‌های وحشی، کشاورزی در زمین‌های رسوبی و... را به عهده داشتند. با این تفسیر کارکرد زنان در زمان‌های مختلف از حالتی به حالتی دیگر آمده و به مرور زمان متحول شده است. بررسی تاریخچه کار زنان، ارتباط خانهداری و چگونگی ورودشان به بازار را نشان می‌دهد. با آغاز تمدن، زنان در کشاورزی، دامپروری، صنایع دستی و حتی اموری که مربوط به جنگ بود هم‌پای پدر، برادر، مادر و همسران‌شان کار می‌کردند. در دوره‌های مختلف تاریخی زنان به‌غیر از خانه‌داری فرس می‌یافتند، نخ می‌ریسیدند، لباس می‌دوختند و مشاطه‌گری می‌کردند. این نوع کارها به این دلیل که در خانه یا در نزدیکی خانه انجام می‌شد بدون دریافت مزد بود اما کم‌کم در ادوار مختلف به‌خصوص بعد از انقلاب صنعتی اروپای غربی زنان به‌عنوان نیروی کار یا به‌عنوان کارکنان اشتغال به کار شدند و در کارخانه‌ها و شرکت‌های تولیدی مشغول به کار شدند و در مقابل، مردان دریافت‌کننده همین ورود زنان به بازارهای کار و اشتغال در دنیای بیرون از خانه‌های‌شان باعث شد تا آنها به‌غیر از پست‌های تولیدی در زمینه‌های دیگری مثل مدیریت نیز خودی نشان دهند.

هم‌زمان با انقلاب صنعتی، زنان که تا پیش از این به دلیل تفاوت‌های فیزیکی‌شان با مردان کمتر، در فعالیت‌های یدی به کار گرفته می‌شدند، با ورود ماشین به صحنه تولید وضعیت تغییراتی را تجربه کردند. مردان پیدا کردند این روند در اواخر قرن ۱۹ توجه سرمایه‌داران و صنایع را به نیروی کار زنان و به شمار آوردن آنان در معادلات اقتصادی جلب کرد چرا که هم دستمزد زنان نسبت به مردان کمتر بود و هم زنان می‌توانستند در زمان وقوع جنگ و کم شدن نیروی کار به جای مردان آموزش دیده و چرخ اقتصاد را بچرخانند.

با شروع قرن بیستم، فراخوان اشتغال زنان به دلیل رواج فرهنگ مصرف‌گرایی و افزایش تورم، ایده آموزش دولتی، رونق گرفت. به دلیل نظریات نظام سرمایه‌داری مبنی بر تولید ثروت بیشتر، عنصر جنسیت رفته‌رفته کم‌رنگ و در مقابل، شعار برابری

و دستیابی جمع‌کثیری از زنان به مقام‌ها و پست‌های عالی‌رتبه در کشور شده است. به‌طور مثال دو سال پیش بود که رئیس پلیس اماکن ناجا موضوع ممنوعیت اشتغال و تردد زنان در قهوه‌خانه‌ها را مطرح کرد و در ادامه این بحث گفت که طبق قانون، اشتغال زنان در کافی‌شاپ‌ها نیز ممنوع است. موضوعی که واکنش‌های زیادی داشت و شهیندخت مولاوردی، معاون رئیس‌جمهوری در امور زنان با انتقاد از ممنوعیت اشتغال زنان در کافی‌شاپ‌ها اشتغال زنان در این اماکن را ضروری دانست چرا که این شغل هم می‌تواند محلی برای کسب درآمد و اشتغالزایی زنان محسوب شود. اگر چه این اتفاق هرگز به صورت اجرایی درنیامد و زنان هنوز هم حق کار کردن در کافی‌شاپ‌ها را دارند اما مطرح‌شدن این گونه بحث‌ها هنوز هم نشان‌دهنده تفکیک مشاغل یا دیدگاه‌های جنسیتی است. دیدگاه و نگاهی که جامعه کنونی انتظار تغییر جدی در آن را دارد، تغییری است که رئیس‌جمهوری نیز بر حقوق و فرصت‌های برابر زن و مرد در جامعه تأکید دارد. با این تفاسیر ۸ ساله مصادف با ۱۸ اسفندماه «روز جهانی زنان» است، روزی که مدعی حق و حقوق زنان در همه جوامع است. روزی که سرآغاز تشکیل جنبش زنان بود، زانی که اگر چه در تمام طول تاریخ نگاه متفاوتی به آنها داشته اما بدون شک سرمایه‌های بزرگ همه دوران بشریت هستند. زانی که در تمام ادوار و در تمام طول تاریخ هم‌پای مردان در مزه‌ها کار کرده‌اند، بحران جنگ را پشت سر گذاشته‌اند، نقش پرستار و ماما برای آنها قابل تعریف‌تر است و در کنار همه اینها خانه‌داری و فرزندپروری را هم جزو وظایف‌شان تعریف کرده‌اند. زانی که اگر چه مانی نامرئی آنها را در جامعه شغلی بر روی سقف‌های شیشه‌ای نگه داشته است اما استفاده‌ها و رتبه‌های بالای تحصیلی‌شان به‌گواه آمار سال‌های گذشته نشان می‌دهد آنها در با زود سقف‌های شیشه‌ای را شکست خواهند داد.

نگاه کارشناسی

ارتقای شغلی در گرو باورهای زنانه

شادی شجاعی‌فرد، دکترای مردم‌شناسی | زن‌ها خودشان برای خودشان نقش‌خانه‌داری را تعریف می‌کنند. باورهای زن ایرانی این است که نان آور خانه همسرش است و او باید مادر نمونه و زنی خانه‌دار برای خانه و خانواده‌اش باشد. این نگاه به باور زن کمی فارغ از مسائل سیاسی جامعه است. به این معنی که همیشه سیاست جامعه مردسالار و عمدتاً حکومت‌های مردانه نیستند که حکم به خانه‌نشینی زنان می‌دهند بلکه این زنان هستند که بی‌چون و چرا این موضوع را پذیرفته‌اند. شادی شجاعی‌فرد دکترای مردم‌شناسی دارد و سال‌ها به مطالعه مسائل مربوط به زنان پرداخته، او در این باره به «شهروند» می‌گوید: «ارزش‌ها و باورهای رایجی که از سال‌های دور و از نسل‌مادرها و مادر بزرگ‌های ما به ما رسیده، باعث شده تا عرصه‌های شغلی را به دست مردان بسپاریم. درصد زیادی از زنان جامعه ما وقتی وارد عرصه‌های تحصیلی می‌شوند به درس و آموخته‌های‌شان به‌عنوان آندوخته‌های برای وارد شدن به بازار کار نگاه نمی‌کنند و صرفاً برای آنها گرفتن مدرک تحصیلی اهمیت دارد. دختران هنوز هم تعداد زیادی از زنان و دختران ما باور ندارند که می‌توانند وارد عرصه‌های شغلی و رقابت با مردان شوند. این اتفاقی است که به دور از مسائل سیاسی در جامعه زنان رخ می‌دهد.

شجاعی‌فرد معتقد است نگاه‌های سنتی زنان به خودشان اصلی‌ترین ضربه را به بدنه جامعه‌شان وارد می‌کند و می‌افزاید: «کار کردن و پیدا کردن شغل در کشورهای در حال توسعه فاصله زیادی با سیاست دارد، یعنی در این کشورها می‌توان شغل‌های تولیدی و صنعتی را برای ورود به بازار اقتصادی انتخاب کرد و با در دست گرفتن این چرخه و استفاده از ظرفیت‌های شغلی و توانمندی‌های زنان در تولید و صنعت موفق بود. بنابراین اگر در جامعه کنونی ما هنوز فرصت‌ها و امکانات مناسبی برای ورود زنان به عرصه‌های مدیریتی در رده‌های بالای دولتی فراهم نشده است، به این معنا نیست که زنان از کار کردن باز مانده‌اند. در حال حاضر آرایشگری، طراحی لباس، پرستاری و... نام برد که زنان به مراتب در آن موفق‌تر از مردان ظاهر شده‌اند. با این تفسیر باورهای یک زن نسبت به توانایی‌ها و توانمندی‌هایش فرصت‌های شغلی را برای او ارتقا می‌بخشد.»

نگاه مخالف

سیاست‌زدگی در مطالبه حقوق زنان باعث بازماندگی می‌شود

علمی بالای زنان را نشان می‌دهد اما متأسفانه این پدیده در جریان عرصه‌های اقتصادی و فعالیت‌های شغلی نادیده گرفته می‌شود. ربیعی معتقد است ایجاد فرصت‌های شغلی برای زنان منوط و مشروط بر بیکار شدن مردان نیست: «در برخی از دوره‌های مختلف تاریخ، زنان برای احقاق حقوق‌شان جنبش‌های مختلفی تشکیل داده‌اند و به دلیل تقابل خواسته‌های‌شان با قوانین موجود به آنها برچسب فعالیت‌های سیاسی زده شده اما واقعیت این است که در خواست حق و حقوق برابر آن هم در زمینه اشتغال، سیاست‌زدگی نیست. این بحث حتی نگاه فمینیستی نیز ندارد، چرا که در حال حاضر ما حتی جامعه فمینیست نیز نداریم و تنها عده‌ای هستند که در راستای تحقق حقوق زنان فعالیت می‌کنند. زانی که از زمان صدقه دولت‌آبادی در زمان مشروطیت و بی‌بی‌خاتون استرآبادی برای حقوق زنان تلاش کرده‌اند. هر بار نیز یک موضوعی مورد بحث و بررسی این فعالان بوده است.» با توجه به این که احقاق حقوق زنان و ایجاد فرصت‌های شغلی در جامعه یک جایی به قانون پیوند می‌خورد، این فعال‌ان هنوز زنان

مینا ربیعی، فعال اجتماعی در امور زنان | رویکرد توسعه‌یافتار بدون وجود زنان معنا و مفهومی ندارد. مینا ربیعی، فعال اجتماعی در امور زنان

در رابطه با جایگاه شغلی زنان در ایران به «شهروند» می‌گوید: «تحلیل‌های آماری و شاخص‌هایی مثل زنان تحصیل‌کرده و زنان خانه‌دار هر ساله از سوی معاونت امور زنان گزارش می‌شود. امسال شعار سازمان ملل «شغل شایسته برای زنان» است و من امیدوارم که به‌پایه این شعار جهانی بتوانیم روی پدیده اشتغال شایسته زنان ایرانی به‌خوبی آن گونه که شایسته تحصیلات، توانمندی و ظرفیت‌های‌شان است، کار کنیم. چرا که همه ما می‌دانیم مولانی برای ورود زنان به عرصه‌ها و رده‌های بالای شغلی وجود دارد. تجربه و واقعیت امروز جامعه نیز نشان می‌دهد زانی با تحصیلات و سوابق کاری مشابه دستمزد پایین‌تری نسبت به مردان می‌گیرند. این در حالی است که ورود دانشگاه‌ها ما سطح

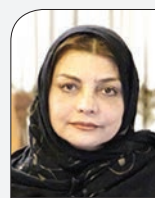
نگاه موافق

زنان در دولت یازدهم پررنگ ظاهر شده‌اند

طرح: فیروز مظفری

نیره توکلی فعال امور زنان | حضور ۱۷ نماینده زن در مجلس دهم و نسبت دو برابری این تعداد نسبت به مجلس قبلی امیدها را هم در بهارستان و هم در ارتقای

پست‌های شغلی زنان قوت‌بخشیده است. نیره توکلی، فعال امور زنان، وضع شغلی زنان جامعه را پس از چهار سال ریاست‌جمهوری حسن روحانی رو به بهبود ارزیابی می‌کند و به «شهروند» می‌گوید: «امروزه زنان ایرانی محدودیت‌ها را تبدیل به فرصت کرده‌اند و در سال‌های پیشرفت‌های زیادی را در عرصه‌های اقتصادی مدیون زنان هستیم. این اتفاق و حضور زنان در عرصه‌های اجتماعی و اقتصادی نشان می‌دهد جامعه ایرانی یک جامعه رادیکالیست یا داعشی نشده است. زنان نیز توانسته‌اند به مقاطع و رده‌های شغلی بالا نیز دست پیدا کنند. از طرف دیگر در چندسال اخیر فعالیت‌هایی صورت گرفته که مطالبات زنان را بیشتر به گوش جامعه می‌رساند مانند کمپین تغییر چهره مردانه مجلس که باعث تغییر چشمگیری در مجلس دهم شد. همین امسال ورود ۱۷ زن نماینده به مجلس نشان داد زنان توانسته‌اند به خوبی در عرصه‌های سیاسی ظاهر شوند و برای احقاق حقوق جامعه و به‌خصوص مجلس‌های‌شان وارد چالش‌های قانونگذاری در مجلس شوند.» مهم‌ترین ناهادهای که زنان باید در آنها مشارکت داشته باشند ناهادهای تصمیم‌گیری است. این ناهادهای که در دولت هستند جزو همان فعالیت‌های سیاسی محسوب می‌شوند و به

همین خاطر وارد شدن به این عرصه برای زنان کمی سخت‌تر از فعالیت‌های غیرسیاسی است. توکلی معتقد است زنان نه به صرف این که زن هستند اما بنا به شناساندن خودشان می‌بایست وارد پست‌های مدیریتی در نهادهای تصمیم‌گیری دولت شوند و در این باره می‌افزاید: «اگرچه ما هنوز زانی را در رأس تصمیم‌گیری‌های اساسی نداریم اما هرگاه دولت‌های اصلاح‌طلب روی کار می‌آیند تعداد زانی که وارد عرصه‌های سیاسی می‌شوند افزایش پیدا می‌کند. مثلاً ما در دولت نهم و دهم تنها ۹ نماینده زن در مجلس و یک وزیر زن داشتیم اما در دولت یازدهم تعداد زنان نماینده مجلس دو برابر شده و از طرف دیگر خانم ابتکار و مولاوردی نقش‌های کلیدی در اداره امور مربوط به محیط زیست و زنان ایفا می‌کنند. با این تفاسیر در این

تجربه دیگران

از اسکارلت تا اسکار

کشورهای پیشرفته به نسبت کشورهای جهان سوم یا در حال توسعه بیشتر به جایگاه‌های مرتفع شغلی رسیده‌اند و حتی نرخ مشارکت‌شان بیشتر از مردان است اما باز هم در بسیاری از کشورها مشاغل مانند گار فیه‌رست‌شیندلر اسکور سیزی، مرد صنعتگری که در میانه‌های جنگ جهانی دوم از زنان و مردان یهودی برای کار کردن در کارخانه‌اش استفاده کرد. فیلم‌هایی که در کنار روایت درامشان تصویر زنان را در عرصه‌های اقتصادی و فعالیت‌های تولیدی و صنعتی به‌خوبی نشان می‌دهد، اما حال‌زمان اسکارلت و اسکار گنشته و در دنیای مدرن امروز کشورهای زیادی وجود دارند که سطح اشتغال زنان در آنها با مردان برابری یا حتی پیشتر از آن است. وضع بالای درآمد ملی و اقتصاد پیشرفته ظرفیت‌های شغلی‌ای را ایجاد کرده تا زنان بتوانند در عرصه‌های اقتصادی فعالیت کنند.

تصویر زنان کارگر که در مزارع پنبه و کارخانه‌های کارگری می‌کنند من را یاد فیلم‌های ماندگار تاریخ سینمای جهان می‌اندازد؛ به یاد اسکارلت که در خلال جنگ هم‌پای مردان کار کرد و اسکار شیندلر در فیلم ماندگار فیه‌رست‌شیندلر اسکور سیزی، مرد صنعتگری که در میانه‌های جنگ جهانی دوم از زنان و مردان یهودی برای کار کردن در کارخانه‌اش استفاده کرد. فیلم‌هایی که در کنار روایت درامشان تصویر زنان را در عرصه‌های اقتصادی و فعالیت‌های تولیدی و صنعتی به‌خوبی نشان می‌دهد، اما حال‌زمان اسکارلت و اسکار گنشته و در دنیای مدرن امروز کشورهای زیادی وجود دارند که سطح اشتغال زنان در آنها با مردان برابری یا حتی پیشتر از آن است. وضع بالای درآمد ملی و اقتصاد پیشرفته ظرفیت‌های شغلی‌ای را ایجاد کرده تا زنان بتوانند در عرصه‌های اقتصادی فعالیت کنند.

طبق آمارهای ارائه‌شده توسط مرکز آمار اروپا در سال ۲۰۱۵، عراق ۲۶٪، آمریکا ۲۱٫۵٪، ترکیه ۲۴٪، ارمنستان ۲۴٪، جمهوری آذربایجان ۲۹٫۸٪، ترکمنستان ۲۹٫۶٪، افغانستان ۲۰٪، پاکستان ۲۹٫۹٪، عمان ۳۵٫۲٪، اسرئیل ۴۹٫۲٪ و قطر ۲۶ درصد است. ایران با نرخ مشارکت ۲۲٫۶ درصد از بیشترین کشورهای همسایه‌یابین‌تر است.

منابع دیگر

روزنامه «شهروند» برای دستیابی سریع‌تر و راحت‌تر مخاطبان خود به تهیه لینک‌های سایر سیاست‌ها اقدام کرده است، به همین جهت

http://mehrkhan.com/fa/news/19053

http://shahrvand-newspaper.ir/news/nomobile/main/75439